

Naše slike na steklo

Radislav Lenček

Mati s Sinom,
najpogostejši motiv v naši nabožni ornamentiki.

Že dolgo vrsto let se vedno bolj večja zanimanje za naše narodne starine. O tem pričajo mnoge zbirke, zasebne in javne, zlasti pa zbirke ljubljanskega Etnografskega muzeja, številna znanstvena razpravljanja: o ljudskih vezeninah, o narodni ornamentiki, o kmečkem pohištvu, skrinjah, kolovratih, zibkah... sploh o slovenski narodni obrti. Je pa v reviji našega narodnega blaga še dosti stvari, ki jih je znanstvenik folklorist premalo obdelal, ali pa se jih še sploh ni dotaknil. Sem spadajo brez dvoma domače pisane podobe na steklo, ki so nekoč kot živobarven venec na steni obkrožale hišni bohkov kot. Cenene nabožne slike, tiskane na papirju, so uničile tvornost ljudskega slikarja. Mladim gospodarjem so se te podobe zazdele preveč staroverske, poceni so jih prodali ali spravili na podstrešja, odkoder so jih pogosto otroci odnašali in pobijali. Taka je bila usoda teh lepih podob v marsikateri slovenski hiši in z le razmeroma majhnim delom tega našega narodnega zaklada bo razpolagal znanstvenik, ki jim bo posvetil natančnejši študij.

Podobe na steklo niso sicer naša slovenska posebnost, kot so n. pr. slike na panjskih končnicah, toda so kljub temu nositeljice naše umetniške tvornosti, saj jih je ustvarjala roka slovenskega preprostega umetnika, zato so delček naše narodne duše. Ze stari narodi so poznali slikanje na steklo. Bizantinci so bili brez dvoma prvi prenašalci te umetnostne obrti iz Orienta in so jo najprej posredovali svojim bližnjim sosedom. V srednjo Evropo pa so jo prinesli ali iz Bizanca ali naravnost iz Vzhoda beneški trgovci. Ta druga mladika je poglala zelo močne korenine v Alpskem ozemlju, nemškem kakor slovenskem, tako da je zraslo tu novo žarišče te ljudske umetnosti za vso Evropo; podobe na steklo so se udomačile na Bavarskem, Tirolskem, v Šleziji, na Češkem. Bizantinci so prenesli to umetnost v Bolgarijo, k Romunom in Ukrajincem. Od tu se je širila tudi k vsem severnim Slovanom.

V alpskem ozemlju in po raznih drugih obrobnihi kraji so se tako že v 18. stoletju odprle v bližini steklarn

Sv. Florijan, čuvar slovenske hiše.

Veronika s prtom.

prve delavnice, primitivni ateljeji naših ljudskih slikarjev, in živopisane podobe so pričele romati od semnja do semnja, od hiše do hiše. V 19. stoletju so se odprle še nove delavnice na Stajerskem, Kočevskem in v idrijskih hribih, tako da so bili vsi naši kraji kar preplavljeni s slikami na steklo in skoraj ni bilo hiše, ki je ne bi krasila.

Seveda so prihajali na našo zemljo ponujat svoje blago tudi krošnjarji tam od nemške strani, tako da najdemo med čisto slovenskimi podobami, od katerih nosijo nekatere viden znak: slovenski napis, mnogo podob, ki jih razlaga nemški stavek in nemška svetniška imena.

Posebno jasno pa karakterizira podobo slovenskega umetnika pestra ornamentika, ki jo srečujemo skoraj na vsaki podobi. Slikar je najprej naslikal glavni motiv, ostali prostor pa izpolnil z domačim ornamentom, s stilizirano cvetlico, bodi samo bodi v lepem živobarvnem šopku, ki sliko res prav lepo poživi in nam jo čudovito približa. Temu našemu ornamentu, ki nam je ravno na podobah na steklo mogoče najbolj ohranjen, saj so njegove barve še tako sveže in jasne kot so bile pred sto leti, bomo morali posvetiti več pozornosti. Potrebna nam je analiza ne samo barvnega sistema, pač pa tudi analiza ornamenta v posamezne stilne elemente, da pridemo do prvin slovenske narodne umetnosti.

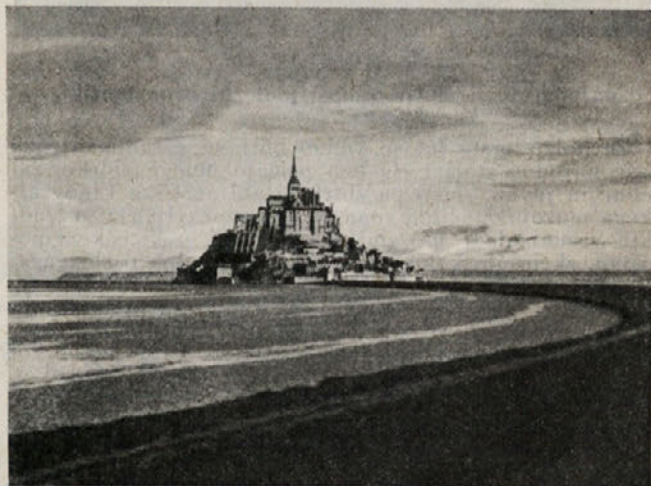
Naši slikarji podob na steklo so se bavili skoraj izključno le z verskimi motivi. Najbolj pogosto srečujemo na teh slikah Marijo z Jezuškom, včasih samo, včasih z Marijo Zelsko ali kako drugo božjepotno cerkvijo,

rojstvo Jezusovo, sv. Jožefa z Jezuškom, Jezusovo trpljenje (po podružničnih cerkvah so imeli skupaj po 14 postaj križnega pota slikanega na steklo), bogato z zlato barvo okrašene podobe sv. Trojice (zanimivo je, da si je naš človek predstavljal Boga Očeta s papeško mitro na glavi), Srce Jezusovo in Marijino, svatbo v Kani Galilejski, poslednjo sodbo, sedem sv. zakramentov, zadnja večerja... Od svetnikov pa najraje sv. Florijana, sv. Izidorja, Barbaro, Sebastijana, Ano, Veroniko, legendo sv. Genovefe, sv. Nikolaja, Lenarta itd. Zelo težko je najti podobo na steklo z neverskim motivom.

Za one čase je morala biti taka slika res nekaj posebnega, učinkovitega, saj je morala na gledalca vplivati prvič s svojo versko motiviko in domačo ornamentiko, vso v tistem toplem naivnem, iz ljudstva vzraslem vzdušju, drugič pa s svojo lesketajočo pestrostjo živih barv. Ravno zaradi te svoje vabljlive živobarvnosti so se mogle te slike na steklo tako hitro udomačiti v sleherni slovenski hiši. Slikar je uporabljal predvsem mnogo svetlordeče in ultramarin, zelene in rumene barve. Ozadje slike je izpolnil najpogosteje z rumeno, belo in črno barvo. Zelo lepo se poda to črno ozadje slikam, ki so okrašene z zlato barvo (one o sv. Trojici). Dostikrat srečujemo tudi ozadje, ki ga je prevlekel slikar s srebrno barvo in je tako spremenil navadno steklo v ogledalo, ki je lesketanje podobe še povečalo.

Tehniko, način nastajanja teh podob, je opisal Maksim Gaspari v svoji razpravi o ljudskih slikah na steklo (Etnolog, XII.). Na umito, suho steklo je napravil slikar najprej negativni načrt. V te obrise je potem vnašal doma pripravljene oljnate barve, a na koncu izpolnil še ozadje, suho sliko vložil v lep črn okvir, ki ga je večkrat okrasil še s kovinskim okrasjem, in slika je bila pripravljena za prodajo.

Pri nas so te slike na steklo še dosti pobirali in zbirali. Izobraženci in preprosti ljudje, domačini in tujci, so poceni kupovali to narodno blago, ga odnašali v svoja skladišča, kjer se je mnogo razbilo, dosti pa je bilo naprej prodanega, poslanega v tujino (Graz), tako da se danes zastonj izprašujemo, kam so odpeljali našo narodno lastnino. Še se tu in tam najde hiša, kjer oče ne pustijo dati starih slik iz hiše. Ta trdnost in nepremakljivost načel še živih očetov nam bo še marsikje ohranila spomin na toplo idilsko domačega življenja v kmečki hiši. Vendar bo treba pravočasno poskrbeti tako za te slike, kakor za vse zasebne zbirke slik, da se bodo čim prej preselile v naš Etnografski muzej. Še posebej danes moramo paziti in varčevati z našim narodnim blagom, budno čuvati nad našo kulturno tradicijo, ki nam bo vedno lahko dovolj trden dokaz, da smo zmožni samostojnega kulturnega življenja v družini evropskih narodov.

Mont-Saint-Michel v istoimenskem zalivu ob Rokavskem prelivu prištevajo med čuda sveta. Od l. 1875 je po nasipu zvezan s celino, a ob plimi je otok.